

Sebehodnocení s využitím grafického znázornění

Postup formativního hodnocení

I. Identifikační údaje:

Autor materiálu: Mgr. Michaela Vadlejchová

Název školy, na níž autor působí: ZŠ Chomutov, Školní 1480

II. Kontext:

Cílová skupina: 2. ročník

Předmět, v němž byla technika realizována: český jazyk a literatura

Další relevantní informace: Při zadání jiných kritérií lze techniku používat v každém předmětu na 1. stupni, jako rychlé sebehodnocení a posouzení práce žáků.

III. Realizace a hodnocení postupu formativního hodnocení:

Popis využití vybraného postupu formativního hodnocení (jeho modifikace)

Čtyřlístek

Činnost je možné provádět samostatně nebo ve spolupráci se spolužákem, učitelem či rodičem. Hodnocení může plně převzít učitel, spolužáci. Každý lístek čtyřlístku představuje jednu dovednost.

Žáci se snaží pomocí kritérií nastavených v čtyřlístku posuzovat svou činnost za použití sebereflexe. Jde především o konstruktivní sebehodnocení ze strany žáků: Snažím se objektivně posoudit svou práci a při další činnosti se vyhnout chybám, které jsem učinil, a pokusit se příště je neopakovat.

Postup zavádění a realizace postupu formativního hodnocení

Postup zavádění techniky:

Během jarní vlny covidu-19 byli žáci doma a někteří z nich do školy nastoupili až v září. Hledala jsem tedy jednoduchou zpětnou vazbu jak od dětí, tak od rodičů, jak sami hodnotí dosažené vědomosti, znalosti a dovednosti. A zda sami najdou způsob, jak se v těchto dovednostech zlepšit. Ve třídě máme několik cizinců (Mongol, Slovák, Vietnamka, Katalánka), z toho jeden žák vůbec nerozumí česky, 1 žák má IVP pro LMP, 4 děti mají 2. stupeň PO a 1 žák má 1. stupeň PO.

Zpočátku jsem přemýšlela o kytičce, ale u té se mi zdálo na 2. ročník příliš lístečků (pozorovaných jevů = kritérií), a proto jsem zvolila čtyřlístek, který je případně možné upravit na trojlístek (příloha č. 1).

ZÁŘÍ

Základní seznámení s technikou bylo velice jednoduché.

Žáci dostali nevybarvený čtyřlístek (příloha č. 2). Jeho vybarvováním posuzovali své dovednosti získané v 1. ročníku v jednotlivých oblastech (čtení, psaní, matematika a dodržování třídních pravidel – palubního řádu). Hodnotili spíše intuitivně, tj. jaký je jejich dojem z toho, jak se během distanční výuky zvládli dané dovednosti naučit (příloha č. 3).

Své hodnocení zdůvodňovali ústně například takto:

Zelené čtení: „Čtení mě baví, četl jsem každý den a přečetl jsem knihu... jde mi to dobře.“

Červené psaní: „Psaní mi prostě nejde, špatně mě ruka poslouchá...“ (později zjištěna špatně zvolená lateralita).

„U čtení se často zasekávám, ještě nepřečtu delší slova...“

„Matika je super, i když mi nejde dopočítávání, nevím hned, jak na to...“

„Maminka mě nutila psát, několikrát mi to škrtnla a musela jsem psát znovu. To mě nebavilo, protože to dobře prostě nenapišu. Vím, jak mají písmenka vypadat, ale nejde mi to...“

Dalo vcelku velkou práci přeorientovat děti na kladnou motivaci a hledání pozitivního přístupu k jejich práci. Byly navyklé ohodnotit především to, co je špatně. A dál s touto informací nepracovaly.

Stejný čtyřlístek se svým hodnocením vzali žáci domů, kde je stejným způsobem ohodnotili rodiče (příloha č. 4). Zde musím podotknout, že někteří rodiče brali toto hodnocení jako kontrolu ze strany školy či jako ztrátu času a některé čtyřlístky se mi již nevrátily. Mnohé děti se setkaly s tím, že jim rodiče spíše vyhrožovali. Pokud se jejich dovednosti nezlepší, nepůjdou na kroužky, na koně, na balet, na PS4..., nedostanou to, co chtějí. K pozitivnímu povzbuzení, či dokonce k formativnímu hodnocení (i když ze strany rodičů) došlo velmi zřídka.

Objevily se čtyřlístky vybarvené od rodičů zcela odlišně než od žáků. A mnohdy i zcela odlišně od mého náhledu na zvládnutí školních požadavků. V některých případech se hodnotili žáci objektivněji, než to viděli rodiče. Pohled na znalosti a dovednosti žáků je tedy velice individuální. Při hodnocení docházelo často k velkým rozdílům.

I rodiče zde ale cítili potřebu více rozepsat kritéria a čtyřlístky pro hodnocení v jednom předmětu různě půlili či rozdělovali (příloha č. 4).

Kritéria pro posouzení znalostí a dovedností

Čtení – plynulé čtení s porozuměním (lístek vybarví zeleně) x s pauzami (lístek vybarví žlutě)

Psaní – správná velikost, tvar, sklon (vybarví zeleně) x písmenka si nepamatuji... (vybarví žlutě)

Matematika – počítám do 20 (vybarví zeleně) x některé příklady mi dělají problém (vybarví žlutě)

Palubní řád – hlásím se, chovám se slušně... (lístek vybarví zeleně) x ještě to není ono (vybarví žlutě)

U všech dovedností byla nakonec i možnost **červeného lístku – vůbec mi to nejde**. I tato barva se u žáků spontánně objevila.

Dokonce někteří přišli s vlastní iniciativou a jeden lístek vybarvili různými barvami. Matematika – zelená... příklady do 20 umím, žlutá... geometrie mi moc nejde, červená... slovní úlohy vůbec nedávám. Žáci tak vlastně nevědomě stanovovali své vlastní splněné či nesplněné cíle nebo jejich části.

To mne přivedlo k závěru, že je již na čase žákům kritéria rozpracovat na jednotlivé předměty.

LISTOPAD–PROSINEC

Během těchto měsíců jsme se čtyřlístkem pracovali ve formě rychlého sebehodnocení v různých činnostech. Dalo nám velkou práci nastavit myšlení dětí tak, aby spíše hledaly cestu ke zlepšení. Nenechat vše až na závěr, ale již v průběhu osvojování se směřovat, hlídat se a usměřňovat svůj výkon ke kladnému sebehodnocení.

Zpočátku jsem na tabuli nakreslila čtyřlístek (trojlístek) a vyvodili jsme kritéria, podle kterých žáci čtyřlístek vybarvili. Jednalo se především o ANO/NE (ano zelená, ne žlutá)

VV – čistota práce, splněné zadání, uklizené místo

M – slovní úlohy – znázornění, příklad, odpověď, úprava

ETV – chování o přestávce – pomalá chůze, tichá mluva, čistota

...

Zde si žáci osvojovali techniku na jednoduchých činnostech a kritériích.

Vždy po vybarvení jsme si o čtyřlístcích (trojlístcích) povídali v kruhu a hledali cesty ke zlepšení, ale také si rozšiřovali slovní zásobu formativního hodnocení a sebehodnocení (proč jsem použil zelenou/žlutou pastelku, co můžu zlepšit...).

Žáci často zpočátku nehodnotili, ale pouze čtyřlístek vybarvili. V kruhu se potom objevovaly hlasy dětí, které radily:

„Musíš být na sebe přísný...“

„Musíš se víc koukat zpátky.“

"Nejdřív se zamysli...“

Při individuálním rozhovoru nad výsledkem jejich sebehodnocení žáci uznávali, že jejich práce není na zelený/žlutý čtyřlístek a přiznávali, že se hodnocením příliš nezabývali.

Častá odpověď byla: „Mně se to takhle líbí.“

Jako by ani nevěděli, co se po nich vlastně chce a jak má jejich práce vypadat. Kritéria, která jsme si tedy na začátku hodin říkali, jakoby vůbec neoznala. Neutkvěla jim v paměti.

Pomáhalo sešity zamíchat a žáci pak posuzovali cizí práce, aniž by věděli, komu sešit či výtvarná práce patří. Tady kritikou nešetřili. Pak jsme se navrátili k jejich vlastní práci. Zpravidla se jejich pohled změnil. A začaly se objevovat otázky typu:

„Co musím udělat, abych měl obrázek jako Markétka?“

Přes tuto „nápodobu“ jsme se nakonec dostali k vlastnímu formativnímu hodnocení.

Během sezení žákům postupně došlo, že čtyřlístek není pouhé vybarvení, ale že to má nějaký smysl, účel a že se tomu i nadále věnujeme. Nutnost si barvy – hodnocení v čtyřlístku obhájit je tedy velká motivace ke správnému používání této metody.

V prosinci jsme čtyřlístek s předměty vybarvovali opět a bylo znát, že došlo k určitému posunu ve slovní zásobě, sebeuvědomění, ale také ve zlepšení výkonu žáků ve sledovaných jevech. Ovšem zdaleka ne u všech dětí.

LEDEN

Největší nedostatky jsem během této doby zaznamenala ve psaní. Žáci v 1. ročníku docvičovali písmenka doma s rodiči, bez kontroly učitele a bohužel si zafixovali mnoho nešvarů.

Již ze školky chodí žáci se špatným úchopem tužky a přeúčít je to je v podstatě nadlidský výkon. Dále jsem si všimla neupevněných tvarů méně používaných písmen. Neposouvají sešit, ruku – krouťí se. Sklánějí hlavu k sešitu. Piší nad linku, pod linku. Nedodržují sklon písma, písmo se zmenšuje. Proto jsem se rozhodla zaměřit se na psaní a zde kritéria důsledně vyvodit a rozpracovat.

Postup tohoto materiálu:

ÚNOR

Připravila jsem na tabuli dva čtyřlístky a na interaktivní tabuli dva vyplněné listy písanky. Jeden list napsaný krasopisně, druhý s chybami (příloha č. 5).

Porovnáváním rozdílných výkonů jsme vyvodili, jak by měla úhledně napsaná stránka vypadat, abychom mohli čtyřlístek vybarvit zeleně. U druhé stránky jsem také nechala žáky, aby zkusili sami posoudit, co úplně hezky napsané není a kde jsou jaké chyby (příloha č. 6), (příloha č. 7). Sami se snažili vyhodnotit, co už není „pěkné psaní“.

I přes dlouhodobou práci s formativním hodnocením někteří žáci stále špatně hledají slova a opakují jednoduché posouzení, či dokonce nesmysly:

„Musíme psát dobře, hezky, krasopisně.“

„Písmenka musí být zelená.“

(Příloha č. 8.)

Jiní žáci již dokáží nevědomě vyvodit kritéria pro správné psaní.

„Že by to nemělo být pod linku.“

„Když nám vyjde na konci slovo, tak uděláme čárku a píšeme na nový řádek.“

„Že bysme je měli dobře a správně vytvarovat.“

„Ani bysme to neměli psát nad linku.“

„Potom ještě úprava, že musíme psát nádherně, že nemůžem psát ani nahoru, ani dolu a nemůže to být jako třeba jenom taklenc a už je to hotový.“

(Příloha č. 9.)

Tím jsme vytvořili kritéria krasopisného psaní (příloha č. 10).

Tvary

- tvar písmen odpovídá předloze, je správně „vytvarovaný“ (lístek vybarví zeleně)
- kostrbaté, jiná klička, neuzavřená písmenka, jedu po svém (lístek vybarví žlutě)

Velikost

- nepsat pod/nad linku, dodržuje velká a malá písmenka (lístek vybarví zeleně)
- zvětšuji/zmenšuji (lístek vybarví žlutě)

Sklon

- všechna písmenka mají stejný směr (lístek vybarví zeleně)
- vlnobití, nakláním na různé strany (lístek vybarví žlutě)

Úprava

- dodržuji řádky, sklon, rozestupy, neškrtat (lístek vybarví zeleně)
- škrtání, ještě to není ono (vybarví žlutě)

Žáci pokračovali psaním do písanky, dle připravených kritérií.

Následně dostali nevybarvený čtyřlístek (příloha č. 11). Po dokončení zadaného úkolu ze psaní, jeho vybarvováním dle kritérií, která měli napsaná na tabuli, posuzovali své psaní v písance.

(Příloha č. 12.)

(Příloha č. 13a, příloha č.13b.)

DUBEN

V dubnu jsme stejnou stránku písanky napsali znovu a posoudili, zda došlo k nějakému posunu a zda jim čtyřlístek pomáhá (příloha č. 14).

Mnozí měli velikou radost, že stejná báseň byla napsaná lépe. A ke zlepšení došlo v relativně krátkém úseku.

Reflexe učitele

Toto sebehodnocení donutí žáky zpomalit a nespěchat s odevzdáváním práce. Také se musí vrátit zpět, svou práci si prohlédnout a přečíst. Porovnávají své písmo s předlohou a posuzují, zda se jim práce povedla. Dokážou si určit, na co se musí příště více soustředit, a díky získané schopnosti sebehodnocení si to lépe uvědomují. Rozvíjí se také komunikační dovednosti, vrstevnické hodnocení, znalost kritérií.

Při dalším postupu již mohou žáci sami čtyřlístek nakreslit a vybarvit.

Učitel má nejen zpětnou vazbu od žáka, ale také nahlédne do jeho osobnosti a umění objektivního posouzení své práce. To byla asi ta nejtěžší práce.

Sami žáci vnesli do čtyřlístku novou barvu. Daná škála jim přišla málo vypovídající, a tak jsem přistoupila na jejich potřebu zhodnotit se i špatně. Tedy červenou barvou.

Při natáčení videí jsem přistihla sama sebe, že často opakuji určitá slova anebo dělím jen na dobře a špatně.

Jako jednoznačný přínos chápu i další efekt – žáci s vědomím dopředu nastavených kritérií podvědomě korigují svůj výkon. Zatím zřejmě s tím, že chtějí mít zeleně vybarvený čtyřlístek. Do budoucna bych se chtěla zaměřit na to, aby jim více než na barvě čtyřlístku záleželo na kvalitě odevzdané práce a na snaze se posunout ke kvalitnějšímu výkonu.

Reflexe žáků

Žáci se naučí na závěr se ke své práci vrátit a znovu se na ni podívat, aby mohli vybarvit čtyřlístek. Dále také svou práci posoudit, a to co nejobektivněji, aby své hodnocení také dokázali obhájit.

Někteří se začali více soustřeďovat již během své práce a hlídat se (příloha č. 15a) – jiní vyhledávají chyby až po dokončení práce (příloha č. 15b).

Při porovnávání prací a hodnocení jsme zjistili, že se žáci hodnotí přísněji, i když je jejich práce lepší (příloha č. 16).

Doporučení při využití v praxi:

Pomáhat žákům, kteří mají tendenci se podceňovat. A přibrzdit žáky, kteří se příliš nezamyslí a rychle vybarví. Je dobré si vždy vyslechnout žáky, proč čtyřlístek právě takto vybarvili.

Osvědčilo se mi do lístků napsat alespoň první písmeno hodnoceného kritéria, neboť žáci lístky často zaměňují.

Dále čtyřlístek využíváme při diktátech, při práci s chybou, při čtení, v matematice, výtvarné výchově, pracovních činnostech...

Na tuto činnost může navazovat čtyřlístková louka na nástěnce nebo další veliký čtyřlístek, který si vybarvíme podle toho, jak se práce povedla celé třídě.

IV. Přílohy, které dokumentují daný postup formativního hodnocení

Příloha 1: Čtyřlístek prázdný

Příloha 2: Čtyřlístek s předměty

Příloha 3: Vybarvený čtyřlístek od dětí

Příloha 4: Vybarvování s rodiči

Příloha 5: Stránky písanky

Příloha 6: Porovnávání stránek (video)

- Příloha 7: Co vidí žáci (video)
- Příloha 8: Kritéria – chyby (video)
- Příloha 9: Kritéria (video)
- Příloha 10: Foto – kritéria
- Příloha 11: Čtyřlístek na psaní
- Příloha 12: Vybarvování
- Příloha 13a: Obhájení sebehodnocení (video)
- Příloha 13b: Obhájení sebehodnocení (video)
- Příloha 14: Porovnání prací (video)
- Příloha 15a: Kdy se žáci soustředí na chyby (video)
- Příloha 15b: Kdy se žáci soustředí na chyby (video)
- Příloha 16: Reflexe sebehodnocení (video)

V celém materiálu (včetně příloh) jsou použity fotografie, pracovní listy, obrázky, grafy atd. autora (pokud není uvedeno jinak). Fotografie jsou zároveň v souladu s GDPR.

